

Parlament a parlamentarismus ve sbírkách Národního muzea¹

Ondřej Štěpánek

Parliament and parliamentarism in the collections of the National Museum

Abstract: Thanks to various factors, the National Museum has managed to collect a relatively large number of items related to the topic of modern parliamentarism, many of which have been increasingly presented to the public in recent years at exhibitions, in expositions, and on digital platforms. The goal of this study is to provide the public with a basic overview of items related to parliamentarism in the collection funds across the National Museum. The items are systematized, their general characteristics are given, and selected ones are subsequently described and placed in a historical context. The study deals with collection items that fall into the long period between the Austrian Reichstag convocation and the dissolution of Czechoslovakia (1848–1992) and are primarily related to selected areas: parliamentary seats, activities in parliament, politicians from the parliamentary chambers as well as political parties, and the role of citizens.

Keywords: parliament, parliamentarism, museum collections, National Museum, 19th and 20th century, politics, National Assembly

Národní muzeum ve spolupráci s Masarykovým ústavem a Archivem Akademie věd České republiky i Ústavem pro studium totalitních režimů připravilo jako jeden z klíčových výstupů projektu Ministerstva kultury ČR (NAKI II) k závěru roku 2020 výstavu nazvanou „Parlament!“.² Především v prostorách hlavního výstavního sálu Národního památníku na Vítkově byly prezentovány trojrozměrné předměty z Archivu Poslanecké sněmovny, Moravského zemského muzea, Národního technického muzea či Fakulty architektury ČVUT³. Většina exponátů však pocházela ze sbírek Národního muzea. Všeobecná autorita ve společnosti a uznávaná pozice tohoto ústředního muzea mu vždy přinášela možnost získávat do sbírkových fondů velmi zajímavé předměty vážící se k vysoké politice i významným politikům z pozůstalostí, od jednotlivců či institucí. Tak tomu bylo v minulosti a platí to stále též v současnosti.

Výstavu „Parlament!“ jsem zajišťoval z pozice kurátora. V rámci mnoha

nezbytných rešerší napříč jednotlivými složkami Národního muzea (pro výstavu i doplňkových pro tuto studii) jsem si tak vytvořil představu, jaké materie související s moderním parlamentarismem se v jeho sbírkách nacházejí. Některé z níže představovaných předmětů byly podrobněji prezentovány již v publikaci vydané k výstavě.⁴ Přehled v této studii je však oproti ní komplexnější, jinak strukturovaný a zaměřený výhradně na předměty. Představuje také i ty, které se do výstavního katalogu nevešly či je nebylo možné z různých důvodů ve výstavě prezentovat. Tato studie si neklade za cíl podrobný kvalitativní výzkum předmětů k danému tématu, jejím základním záměrem je poskytnout odborné i širší veřejnosti základní přehled těchto předmětů. Primární snahou je v rámci tohoto souhrnu předměty základně systematizovat, uvést jejich obecnou charakteristiku a některé z nich následně popsat a zasadit do historických souvislostí. Text rovněž obsahuje informace o předmětech, kde

tematické
studie

1 Studie vznikla jako jeden z výstupů projektu „Vývoj parlamentní kultury v českých zemích a Československu“ (DG18P02OVV025) podpořeného grantovým Programem na podporu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI II) Ministerstva kultury ČR.

2 Výstava měla být zahájena 17. 12. 2020. Z důvodu uzavření muzejních institucí kvůli epidemii covidu-19 byla výstava otevřena až v dubnu 2021 a v jejím průběhu prodloužena do 17. 10. 2021.

3 Tato instituce zapůjčila do výstavy model budovy bývalého Federálního shromáždění.

4 ŠTEHLÍK, Michal, ŠTĚPÁNEK, Ondřej a kol. *Parlament! / Parliament!*. Praha: Národní muzeum, 2020.

Mgr. Ondřej Štěpánek

Oddělení novodobých českých dějin
Národní muzeum
ondrej.stepanek@nm.cz

Obr. 1. Pohled do závěrečné části výstavy „Parlament!“. Foto: Národní muzeum.

jsou či v nedávné době byly vystaveny (především mimo uvedenou výstavu). S ohledem na celkový počet sbírkových předmětů Národního muzea a jejich složitou evidenci se však nemůže jednat o kompletní souhrn a jde tak o selektivní výčet předmětů, je řadím ze zjištěných ke stanoveným okruhům k těm nejzajímavějším. Výstava „Parlament!“ reflektovala tematicky zejména dlouhé období mezi svoláním Říšského sněmu v revolučním roce 1848 a rozpadem společného česko-slovenského státu ke konci roku 1992. Význam a vliv institutu parlamentu se v daných dílčích periodách velmi zásadně měnil, např. v dlouhém období let 1948–1989 se parlament stal spíše jednou z fasád jinak nedemokratického zřízení. Tato studie si neklade za cíl řešit tyto politické změny, nýbrž cílí primárně na popsání typů předmětů v muzejních sbírkách k parlamentarismu let 1848–1992, tedy postupně v oblasti Rakouského císařství, Rakouska-Uherska a Československa v různých podobách republiky. Předměty k zemským sněmům z období středověku či raného novověku ve studii tak řešeny nebudou. Uvedené informace o jednotlivinách a sbírkách vycházejí především z papírových i elektronických muzejních evidencí či databází a doplňkových informací od kurátorů daných muzejních fondů i přehledových publikací a odborných studií. Pro rozřazení předmětů jsem si stanovil čtyři kategorie, v nichž představuji předměty spojené: s prostory parlamentů v různých dílčích periodách, s činnostmi v nich vykonávanou, s osobnostmi v nich zasedajícími a s širším rámcem

parlamentního systému (participativní rolí obyvatelstva či politickými stranami). Uvedené kategorie se u některých předmětů mohou částečně překrývat.

Budovy parlamentů

V obecné rovině lze ve sbírkách Národního muzea vystopovat poměrně velké množství předmětů z historického vybavení parlamentních budov s neproporcionálním zastoupením mezi nimi. Důležitým místem pro počátky moderního parlamentarismu se stal zámek v Kroměříži, kde zasedal Říšský sněm v letech 1848–1849 po přesunu z Vídně. Ten se zabýval mj. přípravou ústavy. V tuto chvíli si nejsem vědom přítomnosti mobiliáře z vybavení Kroměřížského sněmu ve sbírkách Národního muzea. Sbírkou obsahují zřejmě jen upomínkové předměty na tuto událost, mezi ty lze zařadit portrét Františka Ladislava Riegera ze sněmu zapsaný pod inventárním číslem H2-195081.⁵ Podle dostupných informací se v tuzemských sbírkách též nezachovalo mnoho předmětů ze zasedacích prostor vídeňské Říšské rady. Mezi takové drobnosti by se měl řadit například kus parlamentní lavice, kterou poslanec Eduard Grégr rozštípal při obstrukci v Říšské radě v roce 1900.⁶ Paralelně s vídeňskou Říšskou radou působily po vydání Únorové ústavy v Čechách (v Praze), na Moravě (v Brně) i ve Slezsku (v Opavě) reformované zemské sněmy. Interiér zasedací síně v sídle dosavadního místodržitelství v Praze na Malé Straně v Thunovském paláci bylo nutno pro zasedání Sněmu Království českého rozšířit, celý prostor zrekonstruovat a nově vyzdobit. To se začalo dít po prvním zasedání sněmu, které se uskutečnilo v dubnu 1861.⁷ Významné prvky mobiliáře z vybavení sněmovny se staly po rozpadu Rakouska-Uherska součástí sbírek Národního muzea. Část z nich se do muzejních prostor přesouvala již na počátku 20. let 20. století. Mezi takové předměty patřil portrét císaře Františka Josefa I. zhotovený roku 1861 malířem Eduardem Engerthem přímo pro prostory českého zemského sněmu. Jedná se

⁵ SRŠEŇ, Lubomír. Malované drobné portréty: Sbíрка oddělení starších českých dějin Národního muzea. Praha: Národní muzeum, 2013.

⁶ Server Aktuálně [online], [cit. 8. 11. 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politikalsenat-bojuje-oprizen-lidi-ted-vystavou>.

⁷ SRŠEŇ, Lubomír. Engerthův portrét Františka Josefa I. z české zemské sněmovny. ACTA MUSEI NATIONALIS PRAGAE – HISTORIA, 2013, roč. 67, č. 1–2, s. 11–28.

v současnosti pravděpodobně o největší portrét ve sbírkách Národního muzea o rozměrech 365 x 248 cm.⁸

Ve sněmovně stálo pod portrétem Františka Josefa I. masivní křeslo nejvyššího zemského maršálka – předsedy sněmu. Toto křeslo evidované ve sbírkách Oddělení starších českých dějin Národního muzea pod inventárním číslem H2-17638 bylo zhotoveno rovněž při vybavování sněmovny v roce 1861. Je vysoké 167 cm a řezbářsky bohatě zdobeno. Na nástavci jeho opěradla se nachází znak s českým lvem a svatováclavskou korunou. Podle evidenční karty se dostalo do sbírek muzea jako dar od Zemského výboru v Čechách. V roce 1987 bylo restaurováno Miroslavem Pertem, přičemž čalounění rudým sametem obstaralo Ústředí uměleckých řemesel. V tomtéž roce se křeslo maršálka přesunulo do dlouhodobé expozice Národního muzea na zámku ve Vrchotových Janovicích, kde je stále k vidění i v současnosti. Křeslo zhotovené

Obr. 2. Křeslo místodržícího z českého zemského sněmu, inv. č. H2-17639. Foto: Národní muzeum.

pro místodržícího vypadá obdobně. Do sněmovní síně bylo umísťováno jen při návštěvách sněmů místodržícím. Křeslo je opatřeno jiným řezbářským zdobením – obsahuje znak monarchie v podobě dvojhavého orla.

Další unikátní předmět z prostor zasedacího sálu českého zemského sněmu zapsali v minulosti pracovníci muzea pod číslem H2-60799. Jedná se o klasicistní hodiny vysoké 151,5 cm. Ty byly zhotoveny v roce 1802 pro tehdejší místodržitelství úřad, který v budově sněmovny původně sídlil. Mechanismus hodin sestrojil pražský hodinář Václav Wilfarth a vyřezávanou zlacenou skříň pražský řezbář Ignác Michal Platzer. Hodiny byly ze sbírek Národního muzea dne 5. května 2000 bohužel odcizeny. Pachatel je ukradl ze zámku ve Vrchotových Janovicích z dlouhodobé expozice „Společnost v Čechách 19. století“.⁹ Mimo uvedeného vybavení sálu zemského sněmu se ve správě Oddělení starších českých dějin nachází devatenáct obrazů z původní galerie portrétů nejvyšších purkrabích, zemských maršálků a předsedů zemského výboru v Čechách (od konce 18. století do roku 1928). Portréty byly od října 1939 uloženy v Národním muzeu v depozitu Země České a v roce 1960 došlo k jejich převedení do majetky Národního muzea.¹⁰

V budově původního Thunovského paláce mezi lety 1918–1920 zasedalo Revoluční národní shromáždění a následně v letech 1920–1938 Senát Národního shromáždění.¹¹ V letech 1920–1939 sídlila Poslanecká sněmovna Národního shromáždění v uzpůsobených prostorách pražského Rudolfína a tentýž prostor využívalo v letech 1945–1946 Prozatímní národní shromáždění Československé republiky. Soubor soch pro výzdobu prostoru, umyvadlo instalované v rámci přestavby či sádrové modely od architekta přestavby objektu se staly součástí sbírek Národního technického muzea. Trojrozměrné předměty související s parlamentní érou Rudolfína, mimo znázornění na obrazech, se mi ve sbírkách Národního muzea nepodařilo dohledat. Během roku 1946 se sídlem Ústavodárného

8 Historii obrazu a podrobnosti o něm nabízí studie viz předchozí poznámka.

9 SRŠEŇ, Lubomír. Engerthův portrét Františka Josefa I. z české zemské sněmovny. *ACTA MUSEI NATIONALIS PRAGAE – HISTORIA*, 2013, roč. 67, č. 1–2, s. 20–22.

10 SRŠEŇ, Lubomír. Malované závěsné portréty 1. Praha: Národní muzeum, 2022, s. 194.

11 V letech 1968–1992 se objekt stal sídlem České národní rady a následně Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.

Obr. 3. Tapiserie Kvetoucí země z budovy Federálního shromáždění od Hany Blažkové-Charouzové, inv. č. H8-24503. Foto: Národní muzeum.

- 12** Dnešní Senovážná ulice.
13 TOMEŠ, Josef a kol. *Tváře našich parlamentů. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 45–50.*
14 ŠTEIGOVÁ, Taťána. *Česká textilní tvorba 2. poloviny 20. století. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 17.*
15 Dle dostupných informací byl gobelín s tímto motivem nejdříve utkáán pro hotel International (tehdy Družba) v pražských Dejvicích, na jeho výzdobě Bouda pracoval s Aloisem Fišárkem. Druhá verze s širším panoramatickým záběrem na Prahu, již bez Stalínova pomníku, byla utkáána pro Národní shromáždění v roce 1960 (ačkoliv nese vnočení 1952).
16 Podrobnosti o sbírce: TOTHOVÁ, Jolana. *Sbírka Muzea dělnického hnutí – rozsáhlý soubor předmětů, archiválií a knih. Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce, 2017, roč. 55, č. 2, s. 16–26.*

národního shromáždění republiky Československé stala bývalá budova Pražské burzy pro zboží a cenné papíry, která se nacházela v těsné blízkosti Historické budovy Národního muzea. Témuž účelu sloužila i následně mezi lety 1948–1967 Národnímu shromáždění. V letech 1967–1973 byla pod vedením architektů Karla Pragera, Jiřího Kadeřábka a Jiřího Albrechta budova výrazně rozšiřována o nadstavbu, přičemž provizorním sídlem Národního/Federálního shromáždění se stala budova Cukrovarnického paláce na tehdejší Gorkého náměstí¹² v centru Prahy. Zasedání parlamentu v této době probíhala ve Španělském sále na Pražském hradě nebo v zasedací síni Národního výboru hlavního města Prahy.¹³ Po dokončení nadstavby budovy Federálního shromáždění zde mezi lety 1973–1992 sídlily obě komory federálního parlamentu.

V listopadu 2006 rozhodla vláda České republiky o přidělení této budovy Národnímu muzeu pro jeho trvalé rozšíření. Díky tomuto faktu a využívání bývalých parlamentních prostor muzeem se postupně dostávala do sbírek Národního muzea řada zajímavých předmětů používaných v tomto objektu i historické dekorace z interiérů. I po zániku Federálního shromáždění a následné etapě působení Rádía Svobodná Evropa zůstalo v budově několik historických tapiserií/gobelínů. Již z padesátých let pochází

tapiserie *Československé hrady, zámky, městské a přírodní rezervace* od Antonína Kybala a studentů Ateliéru textilní tvorby VŠUP. Presentována byla mj. v pavilonu Československý vkus na Expo 58 v Bruselu.¹⁴ Vizuálně zajímavý je rovněž pětimetrový gobelín *Praha matka měst* vyrobený podle návrhu Cyrila Boudy.¹⁵ Oba tyto předměty byly společně s dalšími významnými tapiseriemi k vidění v roce 2019 v západní dvoraně Historické budovy Národního muzea ve výstavě „Tapiserie ve službách státu“. Výstava „Parlament!“ pak poskytla návštěvníkům možnost prohlédnout si tapiserii *Kvetoucí země* vytvořenou v roce 1976 pro výzdobu budovy Federálního shromáždění textilní výtvarnicí Hanou Blažkovou-Charouzovou.

Ve sbírkách instituce nalezneme i několik dalších textilních předmětů větších rozměrů z interiérů budovy (především tapiserií/gobelínů). Zřejmě poslední instalovaný předmět do budovy v její parlamentní éře, tj. textilní prostorový předěl zhotovený technikou krosenky, je ve sbírkách zapsán pod číslem H8-24509. Do prostorů Federálního shromáždění byl umístěn pravděpodobně ještě v závěru roku 1992. Vznikl přímo pro architekta budovy Karla Pragera, za jeho návrhem a realizací stála Ludmila Kaprasová.

Větší část obrazů zůstala v majetku budovy a je zavěšena na zdech v jejích interiérech, některé obrazy z chodeb byly v nedávné době převzaty do tzv. Sbírký muzea dělnického hnutí (dále též SMDH), kterou Národní muzeum přebíralo v letech 2014–2017 a která formálně náleží pod Oddělení novodobých českých dějin (dále též ONČD).¹⁶ Poslanecké lavice či velké elektronické tabule určené pro zobrazení výsledků hlasování poslanců z dob Federálního shromáždění jsou stále umístěny v bývalém zasedacím sálu Sněmovny lidu. Rozměrné státní znaky ČSSR a ČSFR ze zasedacích prostor jsou uchovávány v Archivu Poslanecké sněmovny.

Do sbírek Národního muzea je začleněno mnoho položek z jídelního a nápojového servisu budovy bývalého Federálního shromáždění s jednoduchým logem „FS“

a zlatou linkou. Pochází ze 70. let 20. století a byly vyráběny na zakázku československými sklárnami (např. Crystalex, Moser) a porcelánkami, které se staly součástí národního podniku Karlovarský porcelán (například Stará Role, Bohemia v Nové Roli, EPIAG a další).¹⁷ V SMDH je zapsán z téhož období podobně vypadající drobný hrneček České národní rady s logem „ČNR“. Dalším unikátem, který souvisí s budovou bývalého Federálního shromáždění, je tisk v červených zlatě nadepsaných deskách. Jedná se o tzv. sdružený socialistický závazek několika institucí o včasném dokončení nadstavby budovy Federálního shromáždění. Pochází z roku 1972.

Činnost parlamentů

Všechny výše uvedené prostory byly spojené s vykonáváním parlamentní činnosti. Její klíčová část spočívala v podílu na tvorbě zákonů. Ve sbírkách Národního muzea se nachází řada předmětů připomínajících vydání ústav – základních zákonů státu. Například v Numismatickém oddělení NM je v souvislosti s nimi zapsána řada pamětních medailí z 19. století. Medaile zde připomínají vydání konstituce z roku 1848, vydání říjnového diplomu v roce 1860 a zářijového manifestu v roce 1865,

Obr. 5. Pamětní medaile připomínající též Ústavu republiky, inv. č. H5-55802. Foto: Národní muzeum.

Obr. 4. Jídelní servis a sklenice z budovy Federálního shromáždění, inv. č. H8-23448 a H8-23449. Foto: Národní muzeum.

svolání Říšské rady do Vídně v únoru 1861 či vyhlášení prosincové ústavy v roce 1867. Na pamětní medaili zapsané pod inventárním číslem H5-55802 je připomenuta také Ústavní listina Československé republiky. Prvotní Prozatímní ústavu nahradila s účinností od 6. března 1920 nová ústava, která zůstala i přes mnohé politické změny v platnosti až do doby krátce po politickém převratu v roce 1948. Faksimile Ústavních listin z let 1920 a 1948 v reprezentativním, ale zjednodušeném provedení, byly pro Národní muzeum vyrobeny v roce 1987 společně s dalšími sedmnácti významnými dokumenty (především mezinárodními smlouvami). Vyrobil je v dané době pro expozici nových dějin slovenský specialista na rukopisy Ivan Galamboš.

Z unikátů ve sbírkách Národního muzea k tématu zákonů je nutno jmenovat návrh prvního československého zákona sepsaný Aloisem Rašínem. Tento rukopis je uložen v jeho osobní pozůstalosti v Archivu Národního muzea (dále též ANM) pod inventárním číslem 814. Byl objeven a zakoupen Národním muzeem v roce 1971 z antikvariátu v Karlově ulici.¹⁸ Další důležitá role Národního a Federálního shromáždění spočívala ve volbě prezidentů. V Archivu Národního muzea jsou uloženy tři diplomy potvrzující volbu prezidenta zákonodárným sborem. Diplomem z 18. prosince 1935 oznamovalo Národní shromáždění ČSR Edvardu Benešovi, že byl zvolen prezidentem Československé republiky. Dochoval se v původním koženém pouzdru. Pergamenový diplom s přivěšenou státní pečeti ČSR z listopadu 1938 oznamoval Emilu Háchovi jeho zvolení prezidentem. Diplom z druhé volby Beneše dne 19. června 1946 je uložen ve speciální ocelové schránce s polstrováním ve státních barvách. Diplomy Edvarda

17 BURIANOVÁ, Miroslava. In: STEHLÍK, Michal, ŠTĚPÁNEK, Ondřej a kol. *Parlament! / Parliamt!*. Praha: Národní muzeum, 2020, s. 71.

18 KAVKA, Tomáš, LOMÍČEK, Jan, POHUNEK, Jan a kol. *Dějiny 20. století*. Praha: Národní muzeum, 2021, s. 21.

Beneše získal ANM jako součást osobního fondu Edvarda a Hany Benešových po úmrtí manželky prezidenta. Diplom Emila Háchy převzal archiv v roce 1981 od archivní správy MV ČSR.¹⁹ Na Oddělení novodobých českých dějin jsou uchovávány tisky spojené s prezidentskou volbou roku 1985. Mezi ně se řadí rozkládací pozvánka na volbu prezidenta a jeho slavnostní slib. Sněmovnou lidu a Sněmovnou národů Federálního shromáždění byl tehdy jednohlasně zvolen Gustav Husák.

Z praktických předmětů používaných v rámci poslanecké činnosti se ve sbírkách Národního muzea nachází například zvonek předsedy ze Sněmu Království českého pocházející z 80. let 19. století či úřednický plstěný klobouk k uniformě zřízence téhož sněmu z počátku 20. století. V ANM jsou uloženy vybrané stenografické záznamy z jednání ve sněmovnách či zaznamenané výstupy poslanců. Fungování parlamentu bylo poměrně

často narušováno obstrukcemi. Obstrukční nástroje jsou uloženy zřejmě pouze mimo sbírky Národního muzea, např. ve fondech Moravského zemského muzea²⁰ či Archivu Poslanecké sněmovny²¹. Mezi drobnější praktické věci spojené s výkonem činnosti lze zařadit také poslanecké či senátorské legitimace. Ve sbírkách Národního muzea jsou uloženy zřejmě tři poslanecké legitimace Karla Kramáře. Ten působil jako poslanec již v Říšské radě v letech 1891–1917 a po většinu téhož období zasedal i v Českém zemském sněmu. Po rozpadu Rakouska-Uherska se stal prvním ministerským předsedou Republiky Československé. Většina archiválií spojených s touto osobností, včetně jedné z jeho poslaneckých legitimací či diplomatického pasu, je uložena ve fondu Karla Kramáře v Archivu Národního muzea.²² Minimálně dvě jeho poslanecké legitimace z meziválečných let (1929 a 1935) však spravuje Oddělení starších českých dějin. V ANM jsou

19 BĚLIČOVÁ, Milena. Pergamenové listiny ve fondech a sbírkách Archivu Národního muzea – řada historická, 2015, roč. 67, č. 1–2, s. 73–74.

20 Činěl poslance Heimricha z obstrukcí v Říšské radě v roce 1900.

21 Řehačka poslance Německé nacionalistické strany Josefa Keibla použitá při obstrukcích ve 20. letech 20. století.

22 Fotografie mnoha předmětů ze sbírek Národního muzea spojených s Karlem Kramářem a jeho manželkou jsou zveřejněny mj. v knize: ČECHUROVÁ, Jana, STEHLÍKOVÁ, Dana a VANDROVCOVÁ, Miroslava. Karel a Nadežda Kramářovi doma. = Karel and Nadežda Kramář at Home. Praha: Úřad vlády České republiky, 2008.

Obr. 6. Vnější obal senátorské legitimace Františky Plamínkové, f. F. Plamínková, inv. č. 2. Foto: Národní muzeum.

Obr. 7. Pamětní listina na poslední zasedání Sněmovny národů, jeden ze čtyř listů s podpisy poslanců, inv. č. H8p-46I2014. Sken: Národní muzeum.

uloženy senátorské legitimace Františky Plamínkové pro třetí a čtvrté volební období (1929 a 1935) či dokonce šest poslaneckých legitimací předsedy vlády, ministra průmyslu a později předsedy Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Zdeňka Fierlingera z různých volebních období.

Mimo toho se v Národním muzeu nachází osvědčení o volbě poslancem, průkazky spojené s cestováním poslanců i mnohé další tisky spojené s výkonem funkce či odznak a plaketa člena Národního shromáždění. K závěru poslanecké činnosti ve společném česko-slovenském státě se v muzejních sbírkách nacházejí čtyři unikátní pamětní archy s podpisy českých i slovenských poslanců ze dne posledního zasedání Sněmovny národů v prosinci 1992. Národnímu muzeu je daroval v roce 2013 jeden z podepsaných českých poslanců. Zejména v ANM a ve SMDH jsou uloženy desítky fotografií zachycující politickou činnost zástupců parlamentních komor během zasedání i mimo něj.²³

Politické osobnosti

Národní muzeum má ve svých sbírkových fondech rovněž značné množství předmětů ke členům parlamentních komor, které se často bezprostředně netýkají výkonu jejich politické činnosti. Mezi ně lze zařadit jejich vizuální zobrazení na fotografiích a různých tiskovinách, obrazech či sochách (bustách). Díky dlouhodobé práci bývalého kurátora fondu portrétů na Oddělení starších českých dějin Lubomíra Sršně se tato sbírka i v posledních desetiletích značně rozrostla a je pečlivě zpracována. Veřejnosti ji zpřístupnil formou tří knižních celků o malovaných portrétech.²⁴ Portréty zobrazují mnohé významné osobnosti politiky 19. i 20. století. Vyobrazují např. Františka Palackého, Františka Ladislava Riegera, Julia Grégra a další osobnosti. Již zmíněným unikátem je soubor sedmi obrazů nejvyšších maršálků Království českého, kteří předsedali českému zemskému sněmu v letech 1861–1913. Je na nich zobrazen Albert z Nostic-Rienecku,

Obr. 8. Portrét nejvyššího maršálka – Jiří Kristián kníže Lobkowitz, inv. č. H2-60788. Foto: Národní muzeum.

Karel hrabě Rothkirch-Panthen, Edmund hrabě Hartig, Adolf kníže Auersperg, Karel kníže Auersperg, Jiří Kristián kníže Lobkowitz a Ferdinand princ Lobkowitz. Tyto portréty se postupně stávaly součástí výzdoby galerie v Thunovského paláci, v roce 1905 pro ně byly vyrobeny též jednotné zlatené rámy od rámaře a pozlacovače Heinricha Ecka (staršího).²⁵

V případě sbírky portrétů plně neplatí obvyklá dělící linie mezi odděleními starších a novodobých českých dějin, tj. kolem období 1. sv. války, nalezneme v něm tak mimo jiné řadu portrétů významných politických osobností z meziválečného období, včetně předsedů poslanecké sněmovny a senátu v různých funkčních obdobích (Františka Tomáška, Karla Práška, Mořice Hrubana). Ve sbírce nechybí ani portrét předsedy Prozatímního národního shromáždění po 2. sv. válce Josefa Davida a dalších osobností. Podobizny několika z těchto uvedených politiků i mnohých jiných nabízejí rovněž pamětní medaile Numismatického oddělení NM.

23 Značné množství fotografií ze Sbírký muzea dělnického hnutí bylo nově zpřístupněno veřejnosti na serveru esbirky.cz.

24 Malované miniaturní portréty (2005), Malované drobné portréty (2013) a Malované závěsné portréty (2022; 3 svazky).

25 SRŠEŇ, Lubomír. Malované závěsné portréty 2, 3. Praha: Národní muzeum, 2022, s. 468, 608.

Obr. 9. Jeden z cylindrů Karla Kramáře uchovávaných ve sbírkách Národního muzea, inv. č. H2-54382. Foto: Národní muzeum.

Ve sbírkách Národního muzea nalezneme taktéž řadu různých soch a bust vyrobených z rozličných materiálů (zejména kovy, sádra), které prezentují politiky. Některé ze soch jsou trvale alokovány v prostorách Národního muzea, další jsou vystaveny v expozicích či uloženy v muzejních depozitářích.

Národní muzeum postupně získávalo též mnoho osobních předmětů především významných politických aktérů. V Oddělení starších dějin se nachází mj. řada osobních předmětů českých zástupců v obou parlamentních komorách vídeňského Říšského sněmu i v zemských sněmech. Mezi nejvýznamnější osobnosti české politiky v 19. století bezesporu patřil František Palacký i jeho zeť František Ladislav Rieger. Uvedené oddělení dlouhodobě spravuje stálou expozici – Památník F. Palackého a F. L. Riegra – která se nachází v prostorách někdejšího bytu těchto politiků v první pražské městské části v ulici Palackého.²⁶ Vedle předmětů prezentovaných v památníku, který uchovává původní životní a pracovní prostředí těchto osobností, jsou v současnosti exponáty spojené s Palackým či Riegerem k vidění rovněž v expozici „Dějiny“ v Historické budově Národního muzea. Ta byla dokončena v roce 2022 a návštěvníci v ní mohou spatřit Palackého klobouk, občanskou reflexi v 19. století pak zde prezentují například kameny hozené do okna bytu Riegerových v roce 1891.

Mezi výrazné české politiky následující generace lze zařadit rovněž dlouholetého poslance Českého zemského sněmu, člena Panské sněmovny Říšské rady a ministra

orby Rakouska-Uherska Albína Bráfa. V muzejních sbírkách se nachází jeho razítko, úřednický klobouk či cylindr. Mezi další textilní předměty ve sbírkách Oddělení starších českých dějin se řadí náprsní tašky či cylindry používané Karlem Kramářem. Jeho pokrývky hlavy jsou v současnosti k vidění v expozici „Dějiny“ i navazující expozici „Dějiny 20. století“. Kramářovy cylindry uchovávané ve sbírkách Národního muzea byly vyrobeny v londýnské společnosti Scott & Comp, v pražské firmě O. F. Hess i u dalších výrobců. Fotografie mnoha dalších osobních předmětů Karla Kramáře a jeho manželky jsou zveřejněny též v knize *Karel a Naděžda Kramářovi doma*.²⁷

Předměty několika zásadních politických figur jsou zastoupeny rovněž ve sbírkách Oddělení novodobých českých dějin. Mezi nejvýznamnější politické osobnosti období tzv. první republiky patřil předseda vlády Československa v letech 1922–1929 a dlouholetý předseda Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu Antonín Švehla. V muzejních sbírkách se nachází mj. jeho buřinka, hůl, aktovka, boty či rozměrné křeslo.

S výjimkou fondu Františky Plamínkové se ve sbírkách Národního muzea nachází zřejmě jen málo dalších osobních předmětů žen, které zasedaly v parlamentních komorách. V roce 1921 se stala jednou z prvních poslankyň Národního shromáždění Josefa Rosolová-Chleborádová. Národní muzeum ve sbírce novodobé módy uchovává její šaty.

Z výrazných postav politiky období po 2. sv. válce je osobními předměty zastoupen ve sbírkách oddělení poválečný předseda vlády a pozdější předseda Národního shromáždění Zdeněk Fierlinger. Konkrétně jde o jeho průkazy ze stranických sjezdů, poslanecký odznak či aktovku. Z osobních předmětů méně známých poslanců 2. poloviny 20. století lze ve sbírce militaria nalézt soubor uniform generála Františka Veselého. Ten byl v letech 1971–1976 zvolen poslancem Sněmovny lidu FS a následně poslancem Sněmovny národů FS. Zároveň v tu dobu velel Západnímu vojenskému okruhu

²⁶ Více informací o památníku nabízí publikace: PŘENOSILOVÁ, Dana. *Památník Františka Palackého a Františka Ladislava Riegra: Memorial of František Palacký and František Ladislav Rieger*. Praha: Národní muzeum, 2018.

²⁷ ČECHUROVÁ, Jana, STEHLÍKOVÁ, Dana a VANDROVCOVÁ, Miroslava. *Karel a Naděžda Kramářovi doma. = Karel and Nadezhda Kramář at Home*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2008.

v Táboře. Mnoho dalších osobních předmětů politiků 20. století spravuje SMDH, avšak zpravidla nemají souvislost přímo s parlamentem. Mezi výjimky lze zařadit například plaketu darovanou po 2. světové válce dle vyrytého popisku „poslanci Rudolfo Slánskému“.

Poslanecký mandát vykonávali v určitém období života též první dva českoslovenští prezidenti Tomáš Garrigue Masaryk a Edvard Beneš. Jejich osobní předměty se váží především k dobám jejich prezidentského působení. Z osobních Masarykových předmětů muzeum vlastní jeho sportovní vycházkový „stejnokroj“ bílé barvy složený ze saka, kalhot a čepice. Ten Národní muzeum získalo po tzv. sametové revoluci od rodiny akademického malíře Rudolfa Brachtla, který T. G. Masaryka portrétoval.²⁸ Řadu osobních předmětů Edvarda Beneše a jeho manželky Hany převzalo Národní muzeum od Hany Reginy Pohl v roce 2019 v rámci velké akviziční akce.²⁹

Sbírkové fondy Národního muzea zachycují mimo života politiků rovněž i jejich smrt, mj. ve formě jejich úmrtního oznámení. Desítky posmrtných masek významných politiků 19. i 20. století jsou pak součástí Antropologické sbírky Přírodovědeckého muzea Národního muzea. Fotografie řady z nich zprostředkovává veřejnosti muzejní on-line server eSbírky.

Politické pozadí a role občanů

V Národním muzeu jsou poměrně hojně zastoupeny materie spojené s významnými parlamentními stranami napříč politickým spektrem. Jedná se o papírové předměty – brožury, noviny, samolepky, legitimace či plakáty. Dalším poměrně častým typem sbírkových předmětů spojeným s politickými stranami jsou odznaky. Dále se k propagačním materiálům politických stran řadí například hrnečky, sklenice či igelitové tašky, ty pocházejí především z voleb počátku 90. let 20. století. Z textilií je nutno v souvislosti s politickými stranami uvést především hojně zastoupení praporů. Za vypíchnutí stojí

unikátní soubor praporů z 20.–40. let 20. století připomínajících lokální organizace Československé strany národně socialistické (v české i slovenské části republiky). Tento soubor obsahující 203 položek (mimo desítek praporů také stuhy či žerdi) byl do Oddělení novodobých dějin převeden z Archivu Československé strany socialistické v roce 1984. Nejsilnější politickou stranou po většinu období tzv. první republiky, Republikánskou stranu zemědělského a malorolnického lidu, reprezentuje ve sbírkách prapor z okresního sjezdu republikánského dorostu zapsaný pod inventárním číslem H8-23240. Ve sbírkách muzea je přítomný také prapor Československé sociální demokracie. Mezi několika tably s přehledy zvolených zástupců za jednotlivé strany je rovněž vícero přehledů sociálně demokratických poslanců v Říšské radě. Památné místo vázící se k založení této strany, hostinec U Kaštanu, je zastoupeno ve sbírkách muzea ve formě obrazu či rozměrného modelu. Předměty ke komunistické straně se váží zejména k rozmezí let 1945–1989, již z meziválečného období pochází kupříkladu kasa určená pro vybírání příspěvků na KSČ.

Participace občanů v parlamentním systému je přítomna v muzejních sbírkách v různých rovinách. Zásadním tématem je v tomto případě proces volby zástupců občanů do jednotlivých parlamentních komor. Ve sbírkách jsou přítomné předměty z boje za všeobecné a rovné volební právo, mezi ně se řadí prapor z demonstrace konané roku 1905. Sbírkou muzea uchovávají rozměrnou přehledovou mapu

Obr. 10. Prapor Československé sociální demokracie, inv. č. H11-R9. Foto: Národní muzeum.

28 Více informací o oděvu: STEHLÍK, Michal, BĚLIČOVÁ, Milena, HEROLDOVÁ, Karolína a kol. *Fenomén Masaryk: Masaryk as a phenomenon.* Praha: Národní muzeum, 2017, s. 76.

29 Web NM [online], [cit. 8. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.nm.cz/medial/tiskove-zpravy/narodni-muzeum-ziskalo-vzacne-predmety-z-pozustalosti-manzelu-bene-sovych>.

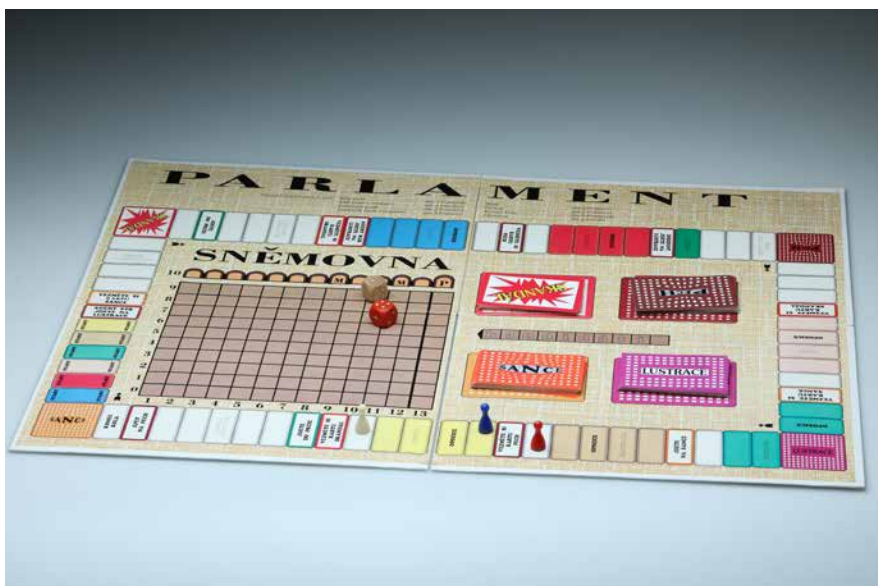

v září 1938. Obraz namaloval Vilém Kratochvíl zřejmě v 50. letech 20. století pro Národní památník na Vítkově. V souvislosti s výstavou „Parlament!“ byly do sbírek získány společenské hry „Parlament“ či „Parlamentní lustrace“, které humornou formou zpřístupňují hráčům roli instituce a poslanců.

Závěrem

Studie představila předměty náležející do sbírek Národního muzea, které se určitým způsobem váží k tématu moderního parlamentarismu. Jak souhrny již naznačily, cesty předmětů do muzejních fondů byly poměrně rozmanité. Dostávaly se do nich často v rámci ucelenějších pozůstatostí a převodů z jiných institucí, mnohdy se v nich však ocitly dílem určité souhry okolností a nabídek neočekávaných darů, pomocí větších akvizičních akcí (např. SMDH) či v dalších případech díky vytrvalé činnosti muzejních kurátorů. Složitější historický vývoj v rámci Národního muzea má svůj podíl na místy nepřehledném rozdělení předmětů mezi jeho jednotlivé složky, v nichž se v určitých případech typově obdobné předměty překrývají (viz poslanecké legitimace K. Kramáře).

Instituci se v její dlouhé historii v obecné rovině dlouhodobě dařilo k vysoké politice shromažďovat relativně velké množství unikátních předmětů, přičemž mnohé z nich byly v posledních letech ve zvýšené míře veřejnosti prezentovány v rámci výstav, dlouhodobých expozic i na digitálních platformách. Předměty se váží zejména k politickým sídlům, politické činnosti, politikům i politickým stranám. Protože se však Historické muzeum Národního muzea nesoustředí výlučně na tato témata, mají jeho fondy zřejmě limity v možnostech prezentace parlamentarismu a parlamentní kultury. Předměty k jednotlivým okruhům jsou místy neproporcionální a nahodilé, zaměřují se především na nejvýznamnější zákony (ústavy), osobnosti ve vysokých funkcích i úspěšné politické strany. Méně známí zástupci parlamentních

Obr. 11. Obraz s přísahou lidu před parlamentem, inv. č. H11-U35. Foto: Národní muzeum.

Obr. 12. Hra Parlament, nová akvizice Národního muzea. Foto: Národní muzeum.

k volbám roku 1907 či plakáty, letáky, volební lístky i další materiály spojené s volbami. Od porevolučních svobodných voleb roku 1990 obepisují a obcházejí pracovníci Oddělení novodobých českých dějin NM kandidující strany s žádostí o poskytnutí volebních materiálů. Díky tomuto procesu mapování současnosti se uchovávají v depozitářích v hojné míře rovněž i volební materiály z posledních dekád.

Ve sbírkách Národního muzea se objevuje i vyjádření vztahu občanů k činnosti a pozici parlamentu. K takovým předmětům lze zařadit např. obraz znázorňující masovou přísahu lidu před parlamentem

komor jsou ve sbírkách zastoupeni jen výjimečně. Obdobná nerovnováha platí i z pohledu genderové perspektivy. Počet materií k jednotlivým parlamentním volbám též velmi kolísá. Předmětů ke konkrétní činnosti parlamentů nenajdeme ve sbírkách Národního muzea mnoho, tyto předměty jsou ve větší míře přítomné například v Archivu Poslanecké sněmovny.

Seznam použité literatury

- BĚLIČOVÁ, Milena. Pergamenové listiny ve fondech a sbírkách Archivu Národního muzea. *Časopis Národního muzea – řada historická*, 2015, roč. 67, č. 1–2.
- ČECHUROVÁ, Jana, STEHLÍKOVÁ, Dana a VANDROVCOVÁ, Miroslava. *Karel a Naděžda Kramářovi doma. = Karel and Nadezhda Kramář at Home*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2008.
- KAVKA, Tomáš, LOMÍČEK, Jan, POHUNEK, Jan a kol. *Dějiny 20. století*. Praha: Národní muzeum, 2021.
- PŘENOSILOVÁ, Dana. *Památník Františka Palackého a Františka Ladislava Riegra: Memorial of František Palacký and František Ladislav Rieger*. Praha: Národní muzeum, 2018.
- SRŠEŇ, Lubomír. Engerthův portrét Františka Josefa I. z české zemské sněmovny. *ACTA MUSEI NATIONALIS PRAGAE – HISTORIA*, 2013, roč. 67, č. 1–2, s. 11–28.
- SRŠEŇ, Lubomír. *Malované drobné portréty: Sbíрка oddělení starších českých dějin Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2013.
- SRŠEŇ, Lubomír. *Malované závěsné portréty 1, 2, 3*. Praha: Národní muzeum, 2022.
- STEHLÍK, Michal, BĚLIČOVÁ, Milena, HEROLDOVÁ, Karolína a kol. *Fenomén Masaryk: Masaryk as a phenomenon*. Praha: Národní muzeum, 2017.
- STEHLÍK, Michal, ŠTĚPÁNEK, Ondřej a kol. *Parlament! / Parliament!*. Praha: Národní muzeum, 2020.
- ŠTEIGOVÁ, Taťána. *Česká textilní tvorba 2. poloviny 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015.
- TOMEŠ, Josef a kol. *Tváře našich parlamentů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012.
- TOTHOVÁ, Jolana. *Sbíрка Muzea dělnického hnutí – rozsáhlý soubor předmětů, archiválií a knih. Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*, 2017, roč. 55, č. 2, s. 16–26.